

ISTVÁN KERESZTJE

I

Máli azok közé tartozott, akik azon a téli vasárnap reggelen elsőként eredtek útnak a faluban. Pedig olyankor még kemény a jég, s csúszkál az ember, kivált az olyan patkós sarkú csizmában, amilyent Máli, Kovács István legénykori szeretője viselt. Magának kellett elindulnia tejért, mert amióta megborjazott a nagy piros tehenük, a rokonságra szorultak tej dolgában.

Peckesen lépegetett, és serényen szedte a lábait, de aprózta, nehogy világ szégyenére valahogy megcsússzék és elvágódjék. S már észre is vette a vele szembe közeledő Kovács Istvánt. Csak úgy a szeme sarkából, véletlenül pillantott rá: nem akarta látni, ó, nem! – bár azért ugyancsak vigyáznia kellett a lábaira, hogy ki ne szaladjanak alóla a letaposott, jéggé üvegesedett havon. Nagy hárászkendőbe csavarta a fejét és a vállát, nedvesen csillogó sötét tekintetű szemei ki sem látszanak a kendő alól, anynyira bepónyálta magát. Persze azért jól látott. Mindent! Különösen pedig Kovács Istvánt. Keze önkéntelenül görcsbe szorult, szorongatta a kendő puha anyagát, s igyekezett még jobban elrejtőzni, mintha arra törekedett volna, hogy észrevétlen haladjon el a férfi mellett...

Pista is meglátta az asszonyt. Csak ez hiányzott neki – gondolta –, hogy épp Ánis Jóskánéval találkozzék elsőnek a falu között! A menyecske előbukkanásából leszűrte a keserű tanulságot: ezen a

zúzmarás, rideg téli reggelen, úgy látszik, maga az ördög ragadta kezébe az emberek útjainak az irányítását, különben nem toppanhatott volna elébe épp az ő hajdani szeretője!

István előbb aprókat köhintett, s úgy tett, mintha nem venne tudomást a fiatalasszonyról. Fejét ő is behúzta az ujjasa nyakába, egész teste roskadozott a hosszú gyalogút fáradalmától. De – mint aki hirtelen meggondolta magát – egyszerre kinyújtja a nyakát, kihúzza a derekát, hiszen csak nem haladhat el az asszony mellett úgy, mintha alig állna a lábán! Nem, nem fogja elárulni a fáradtságát, vigyáznia kell, hogy ruganyosak legyenek a léptei. Persze, ő is csúszkál az úttesten, de könnyebben egyensúlyoz. Az ő izmai hozzászoktak ezekhez a mozdulatokhoz, hiszen a hosszú úton egyebet sem csinált, mint mereven tartotta a testét, amint a vastag hó alá temetett erdei ösvényeken bukdácsolt, csak úgy vaktában.

A fejsze mostanig a jobb karján harangozott, s hosszú nyele egy-egy elvétett lépésre mindegyre megütötte a térdét. Annyit potyolta a csontját, hogy az minden újabb érintésre érzékenyen megnyilallott. Most aztán átakasztotta a bal karjára. Mivelhogy a jobb kezére amúgy is hamarosan szüksége lesz: köszönni kell Málinak, megemelni a kucsmát, amely borzosan és feketén tornyosodott a fején, fülére húzva a hideg ellen.

Kovács Pista zavartan nyelt és köhögött, nem tudta, mihez kezdjen a tekintetével, hová nézzen, mit bámuljon. Úgy kéne, hogy rá se pillantson Má-lira, de azt mégse teheti, különben is a szemei mást akarnak, hiába sétáltatta el a pillantását a hólepte udvarok felé. Teljesen hiábavaló volt az igyekezete: a szemei egyre csak az utcán közeledő asszony irányába fordultak, s rálestek szúrósan. A tekintete ug-rált, szökdécselt, de nem tudott elszakadni a serényen lépegető, nagy kendőjű asszony alakjától.

Bosszankodott is magára. Még feljebb nyújtotta nyakát az ujjasa gallérjából, s azt dörmögte gondolatban: miért is ne nézhetne ő bátran, szégyenkezés nélkül ennek az asszonynak a csalfa szemébe?

Közben fölriadoztak emlékezetében a másfél év előtti képek, a lassan fakuló történetek. Hej, ki gondolta volna akkor, hogy így alakul az életük? Hogy nem Máli lesz az ő élete párja? És most már mindig így lesz ezután? Élete fogytáig kell szorongania ennek az asszonynak a tekintete előtt? S mindig így fogja égetni őt az a sötét szempár? Mint az égő lámpa a körülötte rajzó lepkét?

Szerette Málit. Őszintén, tiszta szívéből ragaszkodott hozzá, s akár a csillagos eget is kész lett volna a lábához rakni akkoriban. Most sem áallja bevalani önmaga előtt. Másnak pedig semmi köze hozzá! Hát szerette, mert szemrevaló, csinos leány volt. A táncban úgy perdült, akár a gömbölyűre dagadt orsó. Aztán a szeme... A két igéző fekete szeme! Akár a tündéri éjszakában szikrázó lámpások! Bűvölet volt azokban a szemekben, igézet, attól lobbant meg az ő vére is, mintha parazsat hintettek volna a szívére...

Ez volt a baj. Mert épp azoknak a szemeknek a pajzánságáért duruzsolta a falu, hogy Máli mindennek jó, csak hűséges, urához húzó, gyermeknevelő feleségnek nem. Addig hajtogatták, addig fűjták a nótát, míg Pista fülében is megragadt a gyilkos dallam. Szívesen odanyomta Málit a kapufélhez csillagfényben derengő tavaszi estéken, szívesen megszorongatta derekán a kemény húst, amint átkarolta hazafelé menet a táncból, de hogy elvegye feleségül?! Azt már nem! Igen kinyílt volt Málinak a szeme, s igen korán, mint a hamar kivirágzó mező...

Kovács Istvánnak inkább megkönnyebbülés volt, semmint lelket emésztő fájdalom, amikor Máli horgára akadt az a bolond, mamelák Ánis Jóska. Éppen hozzá illő férj! Úgy tekeri az ujja köré azt a nagydarab, vontatott beszédű férfit, ahogy a kedve diktálja. Hát legyenek boldogak, s éljék világukat holtuk napjáig! Bánja is ő!?

Fogyott köztük a távolság...

Ej, s ha az asszony most hirtelen meggondolná magát, s kidugná azt a szép, egyenes orrát a kendő bolyhai közül, és ránevetne!? Nem, ő akkor sem fog meg-

állni! Menjen Máli a maga útján. Ki a fene törődik vele? Hogy holnap megtöltsék pletykával a falut?! Házas ember ő már, s a felesége miatt sem teszi meg, hogy szóba elegyedjék egy másik fehérréppel! Erősen elhatározta, még a fogát is összeszorította keményen, eltökélten. Különben is elégedjék meg Máli az urával, ha Ánis Jóska kellett neki.

De rajtakapta magát, hogy haragot táplál a szívében Ánis Jóska ellen. Talán irigyli? Dühös az aszszonyra Jóska miatt. Pedig hát mi is történt köztük annak idején? Tulajdonképpen semmi. Máli leány volt, vidám és tüzes szemű, forró tekintetű, ruganyos testű, – ő pedig szívesen pörkölődött meg a szeme fényében. Maga is legény volt, tehetett, nem tartozott senkinek számadással.

Hej, milyen jó volna egy hanyag vállrándítással kilökní a múltat az emlékezetéből! Fátyolt borítani mindarra, ami az életét feldúlta nem is olyan rég, alig másfél esztendőnek előtte.

A fáradság, amit a több órás bukdácsoló gyaloglás lopott az izmaiba, egyszerre elpárolgott.

...Sötét éjszaka volt még, amikor elindult a havasról, s a csillagok olyan közel ragyogtak hozzá, hogy néha úgy vélte, már-már eléri őket az égen, csak a kezét kell kinyújtania. S ahogy aztán rózsaszínen hasadozni kezdett a hajnal: fokozatosan tárulkozott ki tekintete előtt a fehér hegyi világ. Nyomdék sehol. A megrokkant hó csikorgott léptei alatt. Néhol egy-egy behavazott, vihar döntötte fa feküdt a lába elé keresztbe, s vigyáznia kellett, nehogy bukfencet vessen a lapuló fatörzseken. Hegynek föl, hegynek le. Fújta orrán a sűrű párát. Sokszor keresgélne kellett lábával azt a talpatatnyi helyet, ahol megvethette sarkát a lecsúszás veszélye nélkül. Reggel lett, mire leérkezett az egymásba olvadó völgyekbe – közben köd ereszkedett alá, és mindent szürke gomolygásba temetett. Vaktában haladt, az ösztöne után, mert az orráig sem látott az egyre vastagodó ködben. De a zúzmarába öltözött fák, mintha csipkés menyasszonyi ruhát öltöttek volna, gyönyörűek voltak...

Közel kerültek egymáshoz, István és Máli. A menyecske kilesett a kendő alól, s szeme rávillant a férfira. István pedig, mintha megbabonázták volna, egyszerre megtorpant. Pedig éppen ezt nem akarta! Szabaddá tett jobb kezével a kucsma széléhez bökött. Az asszonyra ránézni most sem tudott, a havas földet simogatta ügyetlen tekintetével, s valami köszönésfélét motyogott.

Szemben vele megállt a menyecske is. Bezzeg ő nem félt az urától. S nem tartott a falu szájától se. Fittyet hányt a legmérgeesebb pletykáknak: csodálatos hatalom volt a birtokában, tisztára boszorkányság, semmi sem árthatott neki, semmi sem tiporhatott bele boldogságába.

Kovács István ellenkezőleg, egérutat szeretett volna nyerni! Jaj, hogy miért nem tudott szó nélkül elhaladni s köpni rá egyet?!

– Hát megjöttél? – kérdezte Máli tettetett csodálkozással.

– Meg. Megjöttem.

A hangból úgy érezte István (a kérdés gyanút keltett benne), hogy a menyecske talán előre tudta, hogy neki ma reggel be kell néznie a faluba. Lehet, azért is eredt útnak ilyen korán reggel, mert találkozni akart vele. Ha pedig így van, akkor nyilván azt is tudja Máli, hogy ő cédulát kapott tegnap a feleségétől. (Az egyik tarisznyás favágó hozta, aki lent járt a faluban élelemért.) A cédulában ákombákom írással az állt, hogy István iparkodjon haza minél hamarabb, még vasárnap reggel, s egy percet se késlekedjék, mert nagy baj van itthon. – Nagy baj s egyszersmind öröm!

– Egyedül? – Máli egészen kitakarta az orcáját. Nagy izzó szemei huncut nevetéssel nézték a férfit.

– Egyedül.

Az asszony kicsit megcsóválta a fejét, rosszallólag.

– Ebben a szigorú téli időben... S látom, egy szál fejszével...

– Mit csináljak? Ha nem építettek vasutat a havasba...

– S ha megtámadnak a farkasok?

- Láttam vagy kettőt...
- S nem bántottak?
- Láthatod.

Miért elegyedett szóba? – hibáztatta magát. – Miféle erő ragasztotta talpát az út jégpáncéljához, hogy nem tud elmozdulni?

Máli egyre csak csóválta a fejét, s a hangja elárulta, hogy őszintén aggódik. Még mindig, holott semmi köze hozzá már régóta... S meg sem érdemli, hiszen olyan peckesen néz el a feje fölött, ha olykor összehozza őket a véletlen, hogy az már egyenesen megalázó...

– Úgy van, ahogy mondják – suttogta az asszony. – Igaza van a falu szájának. Nem vagy te akármilyen ember. Ebben a nagy hóban, ebben a téli veszedelemben éjnek idején nyakadba venni az utat fentről a havasról. Nagy dolog történhetett. Mi üzött haza?

„Annyi bizonyos, hogy nem téged akartalak látni, s nem a te csalfa szemedre voltam kíváncsi!” – szeretne volna odavágni nagy dühösen. Mit piszkálódik az ő életében? De csak annyit mondott s azt sem haragosan:

– Rég nem voltam már itthon...

– Aha. Persze. Értem. Te is gyanítod, hogy az asszony nem sokáig bírja a szalmaságot. Úgy is van. Előbb csak sóhajtozik az embere után, bánkódik, aztán kinyitja a szemét, mind tágabbra mereszi, s körülnéz. Sze van még férfi a világon!

Gonoszul felkacagott, miközben derékban hátra-törte a testét. Az eget nézte, az ólmos, szürke eget.

– Bolondokat beszélsz. Az én feleségem... Arra célsz?

– Isten ments! Nem célszok én senkire! Csak hát jár a falu szája, talán azért, mert sok a szegény, s nincs mivel betömni a szájukat.

– Hadd beszéljen a falu!

– Én csak úgy általában mondom – igazított a szón a menyecske.

– Megkezdődött a fonó, ott aztán nincs kötőfék a nyelveken. A más becsületét marcangolni, azt igen,

azt tudjátok... Ismerem én. Hallottam eleget – mondta a férfi.

Máli ingatta a fejét, titokzatos jelentőséggel:

– De fölszisszentél, lelkem! Mi csípett meg?

– Mert majd én egyszer megmutatom a falunak? – s fejszéje nyelével erélyesen megkoppintotta a jeget a csizma orra előtt.

– Vagy azt hiszed, a te feleséged különb? – kacagott az asszony.

– Hagyj békit a feleségemnek! Megértetted?!

– Jaj, dehogy bajlódom én vele! Csak úgy...

– Azért mondom. Mert tudom én, kinek kötöttem bé a fejét! – Fölingerelte, hogy ez a könnyelmű nőszemély, akinek minden lépése csalás, minden szava ámitás, minden mosolya kígyómarás, – hogy épp ez próbálja sárral behajigálni az ő felesége tisztaságát.

No, ezt aztán nem tűri! Eszter hűséges asszony: nem engedi, hogy mocskos szavakat dörzsöljenek hozzá.

– Igazuk van azoknak, akik csak nevetnek rajtad – csóváltatta a fejét Máli. – Hogy te olyan jó bolond vagy, még az életedet is képes vagy kockára tenni azért az asszonyért. Elindulni ilyen roppant télben, annyi veszedelem közt... Bolond vagy te, István, rég tudom én azt! Mert nincsen kerek e világon egy asszony, aki megérdemelné, úgy tudd meg! Olyan asszony nincs! Én mondom neked!

István szeme indulattal lobbant:

– Eszterre mondod?

– Ó, dehogy! Nem éppen reá! Csak úgy általában!

– Ajánlom is, hogy tartsd a szád!

Nem vette komolyan a férfi fölindulását, pedig látta, hogy annak az ajka is reszket. Nem a hideg rázza, persze! S ettől jókedve kerekedett a menyecske kéknek. Majd megpörgeti ő a sarka körül a büszke Kovács Istvánt, aki elnéz mellette, ha találkoznak! Fogja ökelme még lennebb is adni!

Csúfondárosan dobálta a szavakat:

– A szerelem vak. Az nem lát, nem hall. Te pedig olyan szerelmes vagy a feleségedbe, te isten jámbora, hogy képes voltál elindulni ebben a veszedelmes

időben hazafelé. A szoknyája mellé. Hát ez igazán kacagni való.

Hogy szerelmes a feleségébe? Tagadja le? Örömet szerezzen ennek a kígyófajzatnak!? Azt nem! Megvédelmezi ő az asszonya becsületét Málival és a fonóval szemben!

– Csak köszörüljétek a nyelveteket! Rágjátok a más életét. Mert egyszer ráülök a szátokra! Megmutatom én nektek! – Azzal faképnél hagyta, és a bokorból kiugrasztott nyúl serénységével sietett lefelé. Máli viszont még sokáig állt abban a helyben, s nézett utána hosszan. Aztán vontatott járással ő is folytatta az útját. Majd megtanítja ő kesztyűbe dudálni Kovács Pistát! Ha addig él is, kitölti rajta a bosszúját!

Pista pedig, ahogy lassanként hült benne a harag, és szaporán szedegette a lábait, szüntelen csak arra gondolt: miféle nagy baj és miféle öröm várhatja őt odahaza? Ha nem állja útját ez a múltjából visszakísértő cafat, eddig már otthon lenne. S már tudná, miért küldte azt a cédulát az asszony...

– Nem Kincses Málit vettem én el feleségül! Nem olyant, akinek minden férfi után fordul a szeme, mintha megolajozták volna. Az én feleségem a Csajtó Mózes leánya! Szegény, de tisztességes, hűséges! – fogalmazta a mondatokat, mintegy vigasztalóul.

2

Eszter szagatottan lélegzett, kapkodott a levegő után. Sűrű felhők lepték el a szobát: olyan szomorúan nézett el az ura arca mellett, mintha a hangulatot nyomasztó felhőket kutatná.

Ebéd alatt alig váltottak egy-két szót. Az asszony hol ebbe, hol abba a témába kapott bele, már azt is elmondta, hogy kinél foglalt utóbbi időben az adóvégrehajtó, azt is, hogy ki adta el a tehenét takarmányhiány miatt, s hogy kik indultak el munkát keresni városra a tél elején.

István hat hete nem járt lent a faluban. Azalatt jócskán meggyűlt az újság. De, úgy látszott, mindez alig érdekli. Hallgat, komoran mereszti a szemét, mintha valamelyik eltűnt napot keresné az időben. Néha morog valamit alig hallhatóan, de nem beszél.

Az asszonyt félelem és remegés környékezte.

Egy héttel ezelőtt tarisznyát küldött az urának föl a havasra: csirkét rántott, kolbászt kért kölcsön s szalonnát. Arról sem szól István... Vagy talán az ebéd nem ízlik neki? Mi bántja?

Pedig hát erősen erőszakoskodtak bizonyos szavak az István nyelve hegyén. Nehéz volt lenyelni őket. Mit tudhat Máli az ő feleségéről? Ez a legszörnyűbb, hogy nem mondják meg tisztán és világosan, csak célozgatnak, aztán a többit rábízzák a képzeletre. Ez a szörnyű!

De a szavakkal megbirkózik Kovács István. Kemény, edzett ember ő. Fél életét az erdőn élte le, szigorúságban, fát döntve. Megtanult hallgatni is, erősnek lenni is.

Egyre csak turkálta az ételt. Látszott rajta, hogy a falat nehezen csúszik le a torkán.

– Keresztanyának aztán Ferencz Gáspárnét hívjuk – mondta újra Eszter. Szeretett volna gyöngéden végigsimítani az ura erős karján. Nem mert. Moccani sem mert. Csak örölte halkán a szavakat a fogai közt.

Ez volt az a baj és öröm, amely Istvánt várta. A gyermek!

Eszti, ahogy bizonyos lett a dologban, nyomban cédulát írt az urának: nem bírta megállni, hogy azonnal ne közölje vele. A gyermek baj is a szegény embernél meg öröm is. Hát hogyne volna öröm egy édesanyának!?

De Kovács Istvánt épp ez zavarta meg, s indította el fejében a zűrzavart. Ha nem ezt az újságot közli vele a felesége, talán örökre eltemette volna magában Máli fulánkös szavait...

– Ferenczné vehet majd főköttöt a gyermeknek. Meg pelenkát is. Tudod, az ő ura inkább keres a városban. Ott jobban megfizetik.

Rávetette pillantását az asszonyra. Olyan mélyre néző és vádló volt a tekintete, hogy Eszter nem bírta ki. Lehajtotta a fejét, s úgy folytatta:

– Mindig mondtam, hogy neked is jobb volna a városban munka után nézni. Az mégis jobb, mint az erdő.

István, mintha parancsszó hangzott volna el, egyszerre letette a villát. A szavak megütötték. Hát persze, az asszony jobban szeretné, ha ő a messzi idegenben törné magát! Mert akkor nem kellene tartania, hogy bármelyik pillanatban hazatoppanshat. Szeme a gondosan vetett ág felé fordult: úgy nézte, mintha szét akarná tépni a párnákat. Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél! Csak mondta volna meg Máli tisztán! Így hát a falu már azt is tudja, hogy Eszter magzatot hordoz a szíve alatt. Ő tudta meg utoljára, ő, a törvényes férj! Előtte elhallgatták, eltitkolták! S talán azt is tudják, hogy ki lehet a gyermek apja. Csak ő nem tudja. „Bizony bolond ember vagy te, Pista, hogy úgy odavagy azért az asszonyért!” – keltek életre a fojtogató csöndben a Máli szavai.

Hát ostoba! Elvesztette az eszét! S még törte magát, küszködött, hogy idén is munkát kapjon a havason. Csak azért ragaszkodott az erdőhöz, hogy közelebb lehessen a feleségéhez, s néha hazakukkint-hasson.

Felforrt a vére, öklét súlyosan ejtette az asztalra. De majd megmutatja ő, csak derüljön ki az igazság! Csak legyen bizonyos!

Eszti ijedten pillangatózott rá. Azt vélte, hogy a gyermekért idegenkedik tőle az ura: sok gond őrli a kis családot, alig van betevő falatjuk, talán várni kellett volna, míg egy kicsit rendbe jönnek. Kezét bátoratlanul átnyújtotta az asztalon, és az ura összegyűrt öklét kereste.

– És Istvánnak kereszteljük, ha fiú lesz. Biztos, hogy fiú lesz, ugye? Érzem – mondta félénken.

A férfiöklöt azonban nem érthette el: István visszahúzta a kezét. Lám csak, milyen mézes-mázos minden szava, milyen hízelgő. A kedvét kereső macska mód-

jára dorombol neki. Hát őt ne ámtgassa! Őt ugyan nem hálózza be! Őt nem lehet becsapni! Ismeri ő az asszonyokat, s a hurkot, még ha selyem szálakból fonták is, nem dobják az ő nyakába. Ki tételezett volna föl ilyesmit a Csajtó Mózsi bá szende tekintetű leányáról? Ha Máli csalja az urát, hát az természetes: Málinak minden porcikája hamisságra, szerelemre, tűzre termett! Aztán Ánis Jóska meg is érdemli. Csak azt kapja, amit keresett magának. De vele, Kovács Istvánnal senki se merjen cicázni! Még a hites felesége se! Sőt! Az a legkevésbé!

Kitől van hát az a gyermek?! – ütötte meg újra és újra a gondolat, s tépelődött, emésztette magát hosszasan, kegyetlenül.

Ám ezekről a töprengésekről egy kukkot sem szólt senkinek. Csak ételődött magában, nézett komoran, mintha jéggé dermedt volna az ajka. Közben szörnyű terveket forralt: megöli Esztert, fejszével hasítja ketté azt a szépen fésült szőke fejét! Vagy lehet az is, hogy egyszerűen elválik tőle. Mit? Hogy ő keserves esztendőket húzzon le a fegyházban az asszony miatt?

Elválik...

De hátha mégis övé a gyermek? Ahogy most elnézi Esztert, kétségei támadnak saját gyanakvása iránt. Nemcsak az asszony csöndes nyugalma gondolkoztatja meg, s nem csupán a szemek ártatlan fénye ébreszt benne kétséget, azt is latolgatja, hogy Máli, ha bizonyosat tudott volna, nem hallgatja el. Amilyen gonosz méregkeverő!... Amint az Eszter szemébe nézett, magát látta benne: párologó testtel, elgémberedett inakkal viaskodik a hatalmas szál fákkal, künn a havas erdőben... Igen, legalább hat hete, hogy nem járt idehaza... S azelőtt is sokat volt távol a háztól, szegény embernek csupa kóborlás az élete, szalad a munka után, keresgél folyton, ahogy tyúk kapirgál a szemétdombon. Mert szemét ez az élet. Szemét...

Hanem többé soha be nem teszi a lábát ebbe a házba, ebbe a nyomorúságos vacokba. Nem jön ő többé haza. Veszi az irányt a városra, ott több pénzt lehet keresni, s hátha még ügyvédre is sikerül félretenni

vagy egy lejt. A válóper sok pénzbe kerül, az ügyvédek megkopasztják a kakast, ha az a karmuk közé kerül. Ha pedig nem sikerül fölbontani a házasságot, hát éljen itt Eszter magának, nyitogassa az ajtaját éjszaka nagy titokban a férfiak előtt. De ő nem neveli föl a más csemetéjét, azt már nem!

Alig egy-két órája, hogy betette a lábát a házba, s ez alatt a rövid idő alatt teljesen összerokkant: a két válla előreesett. Nehéz kereszt került a hátára. Nem bírta. De azért mégsem szólt az asszonynak, viselte ő a saját keresztjét.

Mélyet sóhajtott, s azzal fölbillent ültéből, és ke-reste a kucsmáját. Csak annyit mondott:

– Elnézek egy kicsit édeshez, s onnét indulok is vissza az erdőre...

Az asszony fölpattant, megijedt, s még fehérebb színre váltott az arca:

– Vissza? Az erdőre? – nyelt egy nagyot.

– Oda hát!

Eszter körül fordult a világ, csakhogy el nem zuhant a szédülettől. Valamit sodorgatott az ujjai közt, talán egy szál fonalvéget vagy egy kenyérgalacsint, István nem nézett az idegesen mozgó ujjakra, nem érdekelte.

– El akarsz menni?

– El.

Ugrott volna, hogy átölelje, magához szorítsa és visszatartsa. De mintha zablán rántották volna vissza: lábai megkövültek, egész teste megdermedt, nem bírt mozdulni.

Az ura haragszik a gyermekért... De hát mért mind célozgatott rá? Nem ő kívánta a gyermeket? Nem érti. Tűzcsóvák köröznek a fejében, vörös csíkokat szántanak, s azok összekuszálódnak. Zúg a feje, rosszullét környékezi.

– Te nem örvendesz, István?

– Vagy igen. Majd kirepedek az örömtől – morogta a férfi bosszúsan.

– S már menni akarsz... Ó, Istenem!...

– Jobb, ha elmegyek.

Az asszony az ablakra pillantott, remegett egész testében:

- Mindjárt este lesz...
- Hát aztán?
- Azt hittem, itthon maradsz éjszakára.
- Rosszul hitted.
- Pedig mennyire vártalak, istenem!
- Kár volt...
- Mi ütött beléd, hogy menni akarsz?
- Kell a pénz. – „Ügyvédre kell” – akarta mondani, de elhallgatta.

– Hát megéri az a harminc lej? Elindulni éjnek idején...

A férfi keveset teketóriázott, már fejébe is nyomta a kucsmát, s azt nézte, hogy hová tette le a fejszét, amikor átlépte a küszöböt. Ha nem egyéb, még elrejtette ez az ördögfajzat. De nem, a fejsze ott volt a sarokban a falnak támasztva, ahová tette. Csak hát a homály meggyült a szobában, mert télen hamar köszönt be az éjszaka.

- Még egy éccakára sem akarsz velem maradni?

Útját állta Istvánnak, karjait széttárta az ajtófél közt, mint a keresztrefeszített. „Nézd már, úgy kapaszkodik belém, akár a kullancs” – forrt föl a másik.

Félretolta útjából a puha kis testet, nem durván, nem erőszakosan, de határozott, elszánt mozdulattal. Hanem az ajtót, azt jól bedördítette maga után.

3

Füstölgött, úgy sietett végig az utcán. Szeme előtt ködbe borult a világ, sűrű fehér hályog takarta el előle a házakat. Köszöngethettek neki innen is, onnan is a kapukból, nem hallotta, csak ment, szinte szaladt.

A fehér utca hideg karokkal rántotta magához, csak később jutott eszébe a fejsze. Megpillantotta a karjára akasztva, s ez megnyugtatta. Persze, most, hogy Eszti hangját már nem hallja, s az asszony

keskeny ajkai nem mind duruzsolnak a fülébe, hűvösebben tud visszagondolni a történetekre. A harag helyét kízó fájdalom foglalta el a szívében. Nehéz volt a lába, alig bírta vonszolni. Mégis jobb lett volna hajnalra halasztani az utat...

Hű, milyen borzongató, veszedelmes titok az asszonyi lélek! Kellett neki, hogy ezt a keresztet a vállára vegye. Az Eszti arcától nem bírt szabadulni, mind mélyebben ásta bele magát a szemébe, fészket vert magának, elhelyezkedett, beleette magát. Csak őt látja. Hogy milyen szép az az asszonyi arc! Milyen hatalom lakik egy ilyen kékeszöld szempárban! Hogy tudja emészteni a férfi szívét!

Az öreg Kovácsné, István édesanyja messze lakott, egy utcának majdnem a legvégében, az utolsó házak egyikében. Az idő eljárt fölötte, haja szürkén kandikált ki a fekete keszkenő alól, s olykor már az ajtót is elfelejtette bezárni éjszakára. Megromlott az emlékezete. Nem csoda, mázsás súllyal szakadtak reá egy életen át a szegénység mindennapos gondjai. A hallása is napról napra romlott, s ahogy ott éldegélt egyedül a magas tetejű, alacsony falú házikóban, szinte észre sem vette a falu, hogy még létezik. Régebben esténként ágakat tördelt a sövénykerítésről. Majd fon másikat a fia, ha beköszönt a tavasz, és hazaszállingóznak a havasról a favágók.

A vénasszony egy szakadozott hárászkendőt hajtogatott, s éppen készült belepónyálni magát, amikor ráköszönt a fia. A hangot alig hallotta meg, össze-rezzent, s ügyetlenül megfordult a sarka körül.

– Jaj, István!... István fiam! Hát te vagy az?

– Én volnék – próbált mosolyogni, s levette a kucsmáját.

– Jaj, hát hazajöttél! Ilyen időben...

– Csak benéztem a faluba.

– Milyen rég nem láttalak, édes gyermekem! Milyen réges-rég!

István visszatette a fejére a kucsmát. Fázott. Mintha berekedt volna a hideg ide a falak közé. Körülnézett. Alig egy-egy bútordarab a fal mellett, de tisztaság és rend, az van a házban.

– Látom, készülődik valahová.
– Igen. Éppen indulni akartam. De hát ülj le.
– Megállok én a lábamon.
– Nagyon hideg van nálam, fiam. Legjobb, ha együtt megyünk.

– Hideg, az van. – István csóválta a fejét.
– Éppen hozzátok indultam. Mehetünk együtt. Legalább megfogod a karomat, mert ez a csúszós utca. tudod... Hallottad, hogy a vén Kurucz Jancsi bá elesett s eltörte a lábát?

Talán erről is beszélt Eszter, de akkor a szavak úgy röppentek el István füle mellett, hogy még a szárnyuk surranása se jutott el a tudatáig. Nem emlékezett rá.

– Eltörte a lábát?
– El bizony. Fent a forgóban.
– Elég baj az neki. Öreg csont nehezen forrik össze.

A vénasszony megijedt:

– Jaj, nehogy én is elessem! Fogj meg jól, édes fiam.

– Akkor hát üljön itthon, s ne mind kóricáljon.
– Már hogy ülnék ebben a dermesztő hidegben? Sze még tűz sincs a házban. Nem jut nekem egy szál fára se, fiam. De csak hozzátok indultam, nem járok én azonkívül sehova...

A férfi próbálta maradásra bírni:

– Oda ne menjen. Hagyja az ördögbe. Oda bé ne tegye többet a lábát!

Fél fülét a fia szájához tartotta, hogy jobban halljon. Föl is fogta a szavak értelmét, s meg is botránkozott rettentően:

– Már hogyne mennék? Mikor nálam olyan hideg van! Eszternek pedig van fája. Ő ügyes, ő mindig előszerzi valahonnan. De hát mit képzelsz, hogy én a fájós derekammal vegyem a lábam közé a csúszós ösvényeket, s a hátamon cipeljem haza az ágat? Minek azt, ha van Eszternek?

István nem sokat teketóriázott, mondta a magáét:

– Éppen ezért néztem bé keedhez, hogy megmondjam: hagyjon ezután békit az Eszter fájának. Az az övé, ahhoz nem kell nyúlni.

A vénasszonynak nem volt kedvére, hogy István az ő dolgába avatkozik. Fia fenn a havason, messze valahol, a végtelen kiterjedésű erdőkben él és dolgozik, ők pedig itt a faluban, a mindennapok kicsi gondjaitól tépetten örlik napjaikat. Minek ártja hát bele magát?

– Tudod-é, hogy amióta elmentél a havasra, itt nálam még nem volt tűz?

– Sze most mondta, hogy az Eszterét tüzelte?

– Jaj, már hogy nyúlnék az Eszteréhez? Isten őrizz! Ő is, szegény, alig tudja összevakarni azt a néhány ágat, s éppen én venném el? Meg aztán, ha már úgy volna, Eszter nem is hagyná, hogy én cipekedjem a fával. Elhozná ő maga, amilyen drága egy teremtés!

A menyecske behízelegte magát az anyósánál – állapította meg István. Ezért aztán célirányosnak vélte másik oldalról megkerülni a kérdést:

– Márpedig Eszter mérgelődhetik azért a fáért. Ismerem én őt! Olyan fukar, hogy előbb-utóbb elsorvad a szíve a fősvénységtől. S keed éppeg az ő fáját hordja?

István lelkét annyira ellepte a saját bánata, hogy jóformán oda sem figyelt az anyja szavaira, csak mondott, vitatkozott vele anélkül, hogy a szavak értelmét fölfogni, a hangok mögé bepillantani próbált volna. Nem csoda, hogy ezt a jámbor öregasszonyt megnyerte. Hiszen őt is behálózta, elámította. Hát akkor egy ilyen félig magatehetetlen vénasszonyt? De annak már vége! Megsejtette: ha nem tudja lebeszélni az anyját, azok ketten fognak össze ellene. Ő lesz a falurossza. A saját édesanyja is őt fogja ócsárolni, rá fog panaszkodni az emberek előtt, a másoknak áll a pártjára, az lesz az István áldozata, az a kétszínű kígyó, aki szíve alatt hordja a más magzatját.

Elöntötte a keserűség, s a szeme előtt kavargó ködből nagyon távolról, megfoghatatlan messzeségből,

mintha a magasságos égből szólna, hallotta az édesanyja nyöszörgő hangját:

– Ó, ó, te édes egy gyermekem, hogy te miket beszélsz! – s a fejével jobbra-balra legyezte a levegőt, mélységes bánkódással. – Hogy mondhatsz te olyant arról az áldott jó lélekről, hogy fukar?! Vigyázz, mert megver az Isten, ha ilyeneket beszélsz!

A férfi ingerült lett: mit vitatkozik? Dobbantott a lábával, és a levegőbe sújtott az öklével:

– Márpedig onnét ne hordja keed a fát! Azt mondom!

A töpörödött fekete alak összerettent, elhúzódott, s ellenségesen tapogatta szemével a fiát. Hogy az a havas hogy kicseréli az embereket! Más szívet lop a mellükbe, gonosszá, embertelenné varázsolja őket! Mentetetőzött:

– Hát ki hordta?

– Ne beszéljen összevissza! Vén lefety! Azt sem tudja, mit beszél!

Az öregasszony megsértődött:

– Itthon se voltam jóformán, amióta elmentél a havasra! Csak néha ütöttem bé magam a házba, egy-egy percre! Nem volt itt tűz azóta! S még azzal gyanúsítasz, hogy elhordom a feleséged fáját?! Nem szégyelled magad, te istentelen fajzat! Nem én varrtam magam a feleséged nyakába, azt nem mondhatja senki! Mert látom, telibeszélték a fejed ellenem! S éppen az édesanyádra uszítanak! Eszter nem engedte, ő ragaszkodott hozzá, hogy vele legyek éjjel-nappal. Neki is nehéz egyedül. Nem sírhat s nem énekelhet egész nap, azt is megunja az ember. Ő mind mondta, hogy „Maradjon csak, anyám lelkem, nekem is jobb, ha nem vagyok magamra.” S hát nem ő volt az, aki még azt sem engedte, hogy én hordjam bé az ölemben a fát, amit ő felaprított? „Keed csak maradjon, majd én eligazítom” – mondta. Tisztára megháborodtál! Nem érdeveled meg, hogy olyan feleséged legyen! Nem bizony, én mondom neked, a tulajdon édesanyád! S még hogy mennyit emlegetted téged! Mennyit aggódott utánad! Na, jó felé küldözgette ő is a sóhajtásait, szegény feje! Inkább maradtál

volna magadnak, künn az erdön! Csak azért jöttél bé a faluba, hogy feldúld az életünket! Kár volt azt a cédulát megírni! De már nem bírt magával az örömtől. S még én biztattam, hogy hívjon csak! Nem lesz abból semmi baj, ha egy napra ott marad a munka az erdön. Ó, én buta fejem!

István állt megzavarodva, s meresztette a szemét. Most hallja, hogy az édesanyja éjjel-nappal, szüntelen az asszony mellett volt. Aj, az a Máli! Egyszer széttöri a csontjait, s tövestől tépi ki a nyelvét!

Mélységesen elszégyellte magát, megalázkodva, szinte megsemmisülve váltogatta testének súlyát a lábain.

Ha most nem indul vissza az erdőre, akkor a holnapi napszám, az a harminc lej kirepül a zsebéből. De hát mennyit ér egy boldog éjszaka ebből a nyomorúságos, gyalázatos életből? Megér harminc lejt?

Egészen békés lett a hangja, mire újra megszólalt:

– Akkorhát jöjjön, no... Megyek én is... Elkísérem, nehogy megcsússzon, s úgy járjon, mint Kurucz Jancsi bá...

S ahogy a kapun kiléptek, és ő keményen megragadta a még mindig duzzogó öregasszony karját, olyan könnyedén és erősen, mintha az ölébe akarta volna kapni, akár egy magával tehetetlen apró gyermeket, odasúgta a fülébe:

– Aztán Istvánnak kereszteljük... A keresztanya pedig Ferencz Gáspárné lesz... Eszti akarja így... Hát legyen, ha ő akarja...

Csókfalva, 1935